

"העצמה תרבותית כמנוף לשינוי מערכת"

פיתוח אקלים מיטבי, מדיניות בית ספרית ותוכנית לימודים - התמודדות

מעצימה עם שונות תרבותית ושונות בין לומדים

סיכום הרצאתה של

ד"ר אביגיל יינזון, ראש החוג לייעוץ חינוכי באוניברסיטת בר – אילן

סיכמה: גליה שחם

אנחנו נמצאים במקום מאד ראשוני בתחום הזה.

למה זה חשוב?

מחקרים רבים אנו יודעים שמרכיב מאד משמעותי בזהות של אדם היא הזהות הקולקטיבית שלו, השייכות לקבוצה.

לכל קבוצה יש נורמות, מנהגים וכו', וברגע שאדם מזדהה עם קבוצה מסוימת הוא מכניס את כל הנורמות והערכים של הקבוצה לזהות האישית שלו.

הדיאלוג בין הזהויות הללו מתרחש בתוך האדם עצמו וכן במפגש בין קבוצות בעלות רקעים שונים גם ללא מצב של הגירה שונות על רקע לאומי, על רקע דתי, מקום גיאוגרפי, צרכים מיוחדים, מגדר, דעות פוליטיות ועוד ועוד. במפגש הזה יש סיכוי ויש סיכון.

כדי לעסוק בתחום זה נדרשת למידה אינטרדיסציפלינרית מאד רחבה.

הדרה, אלימות ופגיעה בהתפתחות בריאה

העמדות המדירות של קבוצות דומיננטיות כלפי קבוצות מיעוט במערכת החינוך מביאות לאלימות הולכת וגוברת.

הסיכוי והאתגר שבמפגש הבין תרבותי

דיאלוג מכבד של הפריה הדדית בין התרבויות השונות:

יביא לבניית של תרבות עשירה ומורכבת

יעלה את רמת המוסרית הערכית

יגביר את יכולת ההכלה והקבלה של הפרט והחברה את האחר והגברת השוויון והצדק החברתי.

התמודדות מעצימה עם שונות תרבותית חיונית להשגת יעדים חינוכיים ולימודיים
התמודדות מעצימה ומכילה עם שונות תרבותית של קבוצות ויחידים במערכת החינוך היא חיונית להשגת יעדים חינוכיים ולימודיים
המטרה - פיתוח אקלים מיטבי כמדיניות בית ספרית

זהות תרבותית, הסתגלות ואקלים מיטבי

החלק הבא יצביע על הקשר בין זהויות תרבותיות ועמדות כלפי זהויות אלו להסתגלות של המהגר, החבר בקבוצת מיעוט והחבר בקבוצת הרוב
מכאן נגיע לקשר בין מדיניות רגישת תרבות של בית הספר לפתוח אקלים מיטבי לכלל החברים בו.
זהות תרבותית: מכלול של היבטים קוגניטיביים רגשיים והתנהגותיים המבטאים את הזיקה שבין הפרט לבין קבוצתו האתנית, הלאומית או התרבותית (הטניק 1991)
הגדרה אחרת: תפיסתו של האדם את הקבוצות האחרות שאינו משתייך אליהן

שתי גישות: גישה מהותנית וגישה הבנייתית

הגישה המהותנית: קיימים הבדלים מהותניים ובלתי משתנים בין בני אדם אשר מאפיינים את זהותם.
הגישה ההבנייתית: זהויות שונות מתהוות בהתאם להקשר חברתי, תרבותי, פוליטי ומשתנות עם שינוי ההקשר (גרמן 1991).

תהליכי התאמה תרבותית (acculturation)

התאמה תרבותית כוללת את כל השינויים שעולים בעקבות מגע בין פרטים וקבוצות מרקעים תרבותיים שונים (סאם וברי, 2006)
אימוץ מתקדם של יסודות בתרבות זרה (רעיונות, ערכים, נורמות, התנהגויות, מוסדות) על ידי אנשים, קבוצות או מעמדות של תרבות מסוימת ("ארגון ההגירה הבינלאומי", 2004)

4 אסטרטגיות של התאמה תרבותית

1. שילוב: קבלה של תרבות היעד תוך שמירה על תרבות המוצא ושילוב ביניהם.
2. הפרדה: דחית תרבות היעד ודבקות בתרבות המוצא.
3. הטמעה: קבלה של תרבות היעד ודחייה של תרבות המוצא.
4. שוליות: דחייה של תרבות היעד והמוצא.

הקשר בין אסטרטגיות של התאמה תרבותית ומדדי הסתגלות

עמדת השילוב נמצאה כקשורה בערך עצמי גבוה, הישגים גבוהים ובריאות נפשית לעומת פרטים שהשתייכו לשלו הקבוצות האחרות (ברי, 2006).
שוליות והפרדה היו קשורים עם דיכאון, ערך עצמי נמוך, הישגים לימודיים נמוכים ותחושת לחץ.

זהות תרבותית והסתגלות: ממצאים מחקרניים

בן שלום והורצ'ניק (2000) מצאו שככל שהעולים מחזיקים בזהויות רבות יותר כך מידת הסתגלותם עולה.
החזקה של ריבוי זהויות מספק לעולה ריבוי של משאבים (ערכיים, תרבותיים, לשוניים וחומריים) ותמיכה חברתית ורגשית שהוא מקבל התורמים להתאקלמות המוצלחת שלו (טטר 2004)

זהות תרבותית והסתגלות

וורד וקנדי (1994) מבחינים בין הסתגלות פסיכולוגית להסתגלות חברתית - תרבותית.
נמצא שזהות לאומית קשורה להסתגלות חברתית תרבותית תפקוד הפרט במוסדות חברתיים, מסגרות לימוד ותעסוקה.

הקשר בין עמדות תרבות להסתגלות מתווך על ידי מדיניות המערכת

במערכת שתומכת בעמדת הטמעה נמצא קשר שלילי בין זהות אתנית להסתגלות (בירמן, 2002).
בן שלום והורנצ'יק (2006) במחקרם על הסתגלות של עולים לצה"ל לא מצאו קשר שלילי בין זהות אתנית להסתגלות. הם ראו בכך עדות למדיניות של הצבא המעודדת פלורליזם.

מדיניות החברה כלפי מהגרים וקבוצות מיעוט

גישת כור ההיתוך או הגישה הבוללת או המטמיעה מתייחסת למצב בו השאיפה היא להביא את כלל הקבוצות בחברה להטמיע את כל מרכיבי תרבות הרוב בחברה. זה מסוכן מאד. זה מה ששולט במערכת החינוך.

גישת ההפרדה הפוכה לגישה הראשונה ובה יש דחייה של צד אחד או שני הצדדים זה את זה. התוצאה - קיום זה בצד זה תוך קיום קשרים פומאליים בלבד או תוך התעלמות הדדית, או קונפליקט.
רב תרבותיות זמנית: סובלנות של המערכת להמשך אימוץ זמני של חלקי תרבות המוצא.

רב תרבותיות שיורית טיפוח של מרכיבים פולקלוריסטיים והתנכרות למרכיבים של תרבות עומק של קבוצות המיעוט כגון שפה, תפיסות חינוכיות, שיטות הוראה, ספרות פואטית ועיונית, תפיסות עולם, היסטוריה, דת ותפיסות מדיניות.

בית הספר היום למעשה מפלה את קבוצות העולים בשפה שלו, בשיטות ההערכה, בשיטות ההוראה ובנרטיבים שמתמשים בהם.